

Guido Barbieri: *Scritti minori* (Raccolti per iniziativa della Scuola di Specializzazione in Archeologia dell'Università di Roma - La Sapienza). Vetera (Ricerche di storia, epigrafia e antichità a cura di S. Panciera) 3. Ed. Quasar, Roma 1988. 506 strani, 33 slik.

Ugledni italijanski zgodovinar in klasični filolog Guido Barbieri je eden zelo zaslužnih preučevalcev rimske prozopografije, avtor osemsto strani obsegajoče knjige *L'albo senatorio da Settimio Severo a Carino (193-285)*, Roma 1952, ki desetletja po izdaji ostaja standardno delo za študij senatorjev 3. stoletja.

Tretji zvezek zbirke *Vetera* (za prva dva glej prikaz v zadnji številki *Arh. vest.*) prinaša Barbierijeve izbrane študije. *Scritti minori*, večjega in manjšega obsega, ki jih je avtor objavil v različnih, bolj ali manj dostopnih italijanskih revijah, kar je gotovo eden od razlogov, zaradi katerega so se njegovi prijatelji in kolegi odločili za izdajo večjega dela njegovih spisov. B. je nekaj let poučeval grško in rimsko zgodovino na univerzi v Messini, dolga leta v Neaplju, zadnjih sedem let pred smrtjo, ki ga je zatekla leta 1985, pa je bil direktor Inštituta za arheologijo v Rimu, *Scuola Nazionale di Archeologia*. Ta knjiga je več kot oddolžitev vzorniku in strokovnjaku, ki so ga spoštovali; njegovo delo je v njej predstavljeno koherentno, ker povezuje v smiselne celote študije, v katerih se je avtor vračal k istim problemom, ki pa so izhajale z večletnimi, oz. celo večdesetletnimi presledki v različnih revijah.

Predgovoru, ki ga je napisal Silvio Panciera in ki vsebuje najvažnejše Barbierijeve življenjepisne podatke in marsikakšno podrobnost, zanimivo za osvetlitev njegovega načina dela, sledi bibliografija Barbierijevih del; sestavila sta jo njegova nekdanja študenta Elvira Leone in Antonio Licordari. Z zvezdico sta označila spise, zbrane v pričujoči zbirki. Iz tega je razvidno, da so spuščene predvsem recenzije in številne *voces* na črko L za *Dizionario Epigrafico di Antichità Romane*, ki jih je večinoma napisal B. sam, nekatere v soavtorstvu z E. De Ruggierom, *Lucus Feroniae* z A. M. Sgubini Moretti, pomembno *Lex*, ki je takorekoč krajša monografija, pa z G. Tibilettijem. V zvezi z drugimi izpuščenimi študijami obžalujemo, da se izdajatelji niso odločili še za članek *Sull'onomastica delle famiglie senatorie* iz zbornika *L'onomastique latine*, Paris 1975. Morda je bilo tako zaradi pomanjkanja prostora, morda zato, ker ne bi povsem ustrezal merilom, ki so si jih zastavili pri izboru.

Spisi so zbrani v tri večje skupine: prvi del so študije o poznoantičnem zgodovinskem delu *Historia Augusta* in njenih virih. V drugem delu so zbrane študije, ki se nanašajo na probleme 3. in 4. stoletja po Kr., in v tretjem, ki nosi naslov *Scritti vari*, trinajst različnih epigrafskih študij, ki večinoma obravnavajo kariere, *cursus honorum*, različnih osebnosti in z napisi dokumentiranih oseb. Avtorja Barbierijeve bibliografije sta sestavila tudi indekse, ki so nepogrešljivi sklepi del vsake strokovne publikacije. Vsebujejo kazalo modernih avtorjev, seznam citatov iz antičnih avtorjev, seznam citiranih napisov in papirov in splošno kazalo.

Med spisi iz prvega dela, ki obravnavajo zapleteno problematiko *Scriptores Historiae Augustae*, nedvomno najbolj spornega spisa grško-rimske literarne zapuščine, bi posebej omenila dve študiji: 1. *Il problema del cosiddetto ultimo grande storico di Roma* (izšla je 1934), s katerim se je pozneje ukvarjal v več študijah R. Syme, izhajajoč v veliki meri tudi iz Barbierijevega dela. Že B. je prepričljivo zavrnil argumente tistih, ki so skušali dokazovati, da je bilo glavni vir za življenjepis *HA* analistično zgodovinsko delo tipa Tacitovih *Analov*, in se je bolj nagibal k tezi, da je bil glavni vir vladarskih življenjepisov delo biografskega značaja.

2. Še vedno nenadomeščena in temeljna za študij *HA* je Barbierijeva študija o Mariju Maksimu, ki je izšla 1954. V njej je avtor zbral vsoto evidenco, ki se nanaša na Marija Maksima, ki je bil hkrati znani in v *HA* često citirani avtor vladarskih življenjepisov in eden pomembnejših generalov Septimija Severa. Njegov *cursus honorum* je epigrafsko nekajkrat dokumentiran. B. je zbral med drugim tudi vsa mesta v *HA*, na katerih je Marij Maksim citiran, in na podlagi analize teh citiranih odlomkov dokazal, v nasprotju s tedaj prevladujočim mnenjem, da Marij Maksim ni bil glavni, temveč le stranski vir prvega dela življenjepisov *HA*, iz katerega so

Scriptores HA občasno črpali, običajno takrat, kadar so želeli osvetliti manj pomembne podrobnosti.

Med članki drugega dela, ki obravnavajo probleme 3. in 4. stoletja po Kr., je zanimiva študija o okoliščinah Galijenove smrti in konsekracije. B. dokazuje, da si je Klavdij II., čeprav je sodeloval v zaroti proti Galijenu, prizadeval prikazati svoje nasledstvo kot legitimno in je skušal v tem smislu vplivati na sočasno historiografijo. Do monografije A. R. Birleya o Septimiju Severu je bila študija *Aspetti della politica di Settimio Severo*, ki je izšla 1952 v reviji *Epigraphica*, klasična za poznavanje zgodovine severskega obdobja in je bistveno dopolnila tedaj najpomembnejšo Hasebroekovo monografijo o Septimiju Severu (*Untersuchungen zur Geschichte des Kaisers Septimius Severus*, Heidelberg 1921). Barbierijeva študija temelji na prozopografski analizi novih senatorjev, predvsem tistih, ki so bili sprejeti v senat bodisi po *adlectio* bodisi s podelitvijo *latus clavus*, in upraviteljev provinc. Analize so pokazale, da je Septimij Sever podprl upravičene aspiracije afriškega plemstva in plemstva iz vzhodnih provinc, ki je želelo svoj delež pri upravljanju rimskega imperija. Vendar vladar nikakor ni namerno zapostavljal italjskega plemstva, saj so opravljali senatorji italjskega in, npr., hispanjskega porekla pomembne vojaške in administrativne funkcije.

Med spisi iz 3. dela naj omenim študijo o upravni pripadnosti provinc Ponta-Bitinije in Licije-Pamfilije v 2. stoletju po Kr., o L. Emiliju Frontinu, prokonzulu Azije, o funkciji prefekta *orae maritimae*, o treh hispanjskih plemenih s podobno zvencim imenom, o napisih na vodovodnih ceveh v Ostiji, o novi epigrafsko dokumentirani ekvestrski karieri, o pesniku Septimiju Nestorju in o karieri stotnika na napisu iz Ostije.

Barbierijevi *Scritti minori* dajejo prerez čez avtorjevo delo, v katerem bo vsak, ki se ukvarja s tem ali onim vidikom rimske zgodovine, literarne zgodovine in epigrafike, našel kaj zanimivega in poučnega. Njegov opus ni tako obsežen kot bibliografije nekaterih drugih velikih strokovnjakov za antično zgodovino, posebej tistih, ki niso bili univerzitetni učitelji, ampak so se lahko svobodneje posvetili znanstvenemu delu. Barbierijevi izbrani krajši spisi so le del njegovega strokovnega dela. Drugega dela ne moremo meriti z bibliografskimi entotami, je pa po svoje še dragocenejši: odslkava se v diplomskih nalogah in doktoratih njegovih študentov in v nešteti urah priprav predavanj in seminarjev. Vse, kar je B. napisal, je pretehtano in argumentirano. Nič se ne ponavlja, nič ni odveč in vse je še zdaj aktualno.

Marijeta ŠAŠEL KOS

J. Fitz: *Honorific Titles of Roman Military Units in the 3rd Century*. Dr. Rudolf Habelt, Akadémiai Kiadó, Bonn, Budapest 1983. 327 strani.

Veliko število vojaških napisov iz 3. stoletja po Kr., na katerih se omenjajo različne vojaške enote, kaže, da so le-te nosile častne naslove, tvorjene iz vladarskih imen. Zgodovinar se vpraša, ali so imeli ti naslovi globlji pomen, ali pa so jih dobile enote avtomatično, ob nastopu novega vladarja. Prvi, ki se je resneje ukvarjal s to problematiko, je bil G. Bersanetti (v dveh kratkih člankih: I soprannomi imperiali variabili degli auxilia dell'esercito romano, *Athenaeum*, N.S. 18, 1940, 105 ss., in Sui soprannomi variabili delle legioni, *ib.*, 21, 1943, 79 ss.), ki pa je zbral premo gradiva in ga ni ovrednotil. Fitzova knjiga je v celoti posvečena tej tematiki, v njej je zbrano vse razpoložljivo gradivo, avtor pa je dobljene rezultate tudi ovrednotil.

Knjiga je razdeljena na dva glavna dela. V prvem avtor obravnava vse dokumentirane vladarske častne naslove vojaških enot, v drugem pa razprostranjenost teh naslovov, osebe oz. enote, ki so postavljale napise, na katerih so ti naslovi dokumentirani, in mesto častnega vzdevka v okviru celega naziva vojaške enote. Sledijo zgodovinski sklep in indeksi, na začetku knjige pa so predgovor, seznam kratic in daljše uvodno poglavje.

Avtor že v uvodu deloma odgovori na zastavljeno vprašanje: gradivo je nedvoumno pokazalo, da teh naslovov niso nosile vse vojaške enote in da jim nikakor niso bili podeljeni takoj po nastopu novega vladarja, pač pa so avtomatično prenehali